

Varhaiskasvatus uudistusten keskellä

6.6.2022

Suomalainen varhaiskasvatus on tunnettu sen korkeasta laadusta. Varhaiskasvatuksen korkeaa laatua on määrittämässä valtakunnallinen ohjaus varhaiskasvatuslain (504/2018) ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) myötä. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tavoitteena on taata tasa-arvoinen ja yhdenvertainen varhaiskasvatus kaikille lapsille eri puolilla Suomea (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022). Varhaiskasvatukseen investoiminen nähdään kannattavana, sillä sen on todettu ehkäisevän syrjäytymistä ja luovan pohjan elinikäiselle oppimiselle (Yliniemi, 2020). Varhaiskasvatuksen vaikuttavuustekijät kohdistuvat varhaiskasvatuspalveluja käyttäviin lapsiin, heidän perheisiinsä sekä myös laajemminkin yhteiskunnallisella tasolla. Varhaiskasvatuksen myönteisten vaikutusten edellytyksenä on se, että varhaiskasvatus toteutuu riittävän laadukkaasti. (Vlasov, Salminen & Repo ym. 2018.)

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on tapahtunut viimeisen kymmenen vuoden aikana paljon muutoksia ja uudistuksia ja kehittämistyö on edelleen käynnissä. Yhtenä suurimmista muutoksista on hallintoalan muutos vuonna 2013 sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudesta opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen. Hallintoalan muutos on ollut varhaiskasvatuksen kehittämisen taitekohta niin juridiikan, pedagogiikan, varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kuin käsitteidenkin kannalta (Alila, 2021). Tämän merkittävän rakenteellisen muutoksen myötä siirryttiin päivähoidon ajasta varhaiskasvatuksen aikaan (Ranta, Sajaniemi, Eskelinen & Lämsä, 2021). Varhaiskasvatuksen valtakunnallinen kehittäminen on hallintoalamuutoksen myötä siirtynyt Opetushallitukselle ja sen arviointi Kansallisen koulutuksen arviointikeskukselle Karville (Karila, Kosonen & Järvenkallas, 2017). Merkittäviä uudistuksia ovat olleet myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden velvoittavuus vuodesta 2016 lähtien sekä vuoden 2018 varhaiskasvatuslaki (504/2018), joka sekin on jo uudistumassa tullen voimaan 1.8.2022 alkaen.

Näiden edellä mainittujen muutosten ja uudistusten lisäksi yksi keskeinen varhaiskasvatuksen uudistus on tapahtunut varhaiskasvatuksen koulutusten kentällä. Varhaiskasvatuslain (504/2018) mukaan varhaiskasvatuksen opettajien koulutus on jatkossa määräytynyt ainoastaan yliopistoille.

Varhaiskasvatusopinnot sisältävän sosionomitutkinnon (AMK) suoritettuaan henkilö työskentelee nimikkeellä varhaiskasvatuksen sosionomi (Varhaiskasvatuslaki 504/2018). Aikaisemman lain voimassa ollessa varhaiskasvatuksen opettajan pätevyyden sai sekä yliopistoista kandidaatin tutkinnolla että ammattikorkeakouluista sosionomin tutkinnolla tutkintojen sisältäessä varhaiskasvatusopinnot. Tällä hetkellä on menossa siirtymävaihe ja ammattikorkeakoululuissa on samaan aikaan opiskelijoina sekä varhaiskasvatuksen opettajan pätevyyttä että varhaiskasvatuksen sosionomin pätevyyttä suorittavia opiskelijoita. Ammattikorkeakouluista valmistuvat viimeiset varhaiskasvatuksen opettajat kesällä 2023.

Varhaiskasvatuksen laatu keskustelun herättäjänä

Varhaiskasvatus on ajankohtainen aihe, joka kiinnostaa ja koskettaa paitsi meitä alan ammattilaisia, myös suurinta osaa suomalaisista lapsiperheistä. Varhaiskasvatuksen merkitys osana lapsen oppimisen polkua on herättänyt enenevissä määrin myös julkista kiinnostusta (Ranta ym., 2021). Viime aikoina varhaiskasvatuksen aiheista ovat uutiskynnyksen ylittäneet esimerkiksi otsikot viisivuotiaiden lasten esiopetuksesta, varhaiskasvatuksen henkilöstöresurssit, pula päiväkotien varhaiskasvattajista, varhaiskasvatushenkilöstön palkkaus, unohtamatta covid19-pandemian vaikutusta varhaiskasvatuksen arkeen. Uutisissa, keskusteluissa ja sosiaalisessa mediassa on noussut esiin varhaiskasvattajien kuormittuneisuus ja monet varhaiskasvatusarjen rakenteelliset haasteet.

Varhaiskasvatusaiheisissa keskusteluissa varhaiskasvatuksen laatutekijät ja varhaiskasvatuksen vaikuttavuus nousevat yhä vahvemmin esiin. Varhaiskasvatustyötä kohtaan suunnatut odotukset ovat muuttuneet monilla tavoin viime vuosina (Karila, 2021a). Laadukkaan varhaiskasvatuksen vaikutukset lapsen hyvinvointiin, oppimiseen ja tulevaisuuteen on tiedostettu tänä päivänä aiempaa laajemmin; tämän vuoksi myös varhaiskasvatuksessa työskentelevän henkilöstön ammatillisen osaamisen odotukset ovat muokkautuneet (Karila, 2021a). Pätevä ja ammattitaitoinen varhaiskasvatushenkilöstö nähdään keskeisenä tekijänä laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisessa (Karila, 2021a; Vlasov, Salminen & Repo ym. 2018). Varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamistason varmistamisen ja osaamisen sisältöjen oikean kohdentamisen avulla halutaan turvata varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutuminen (Karila, Kosonen & Järvenkallas, 2017).

Varhaiskasvatuksen korkeakoulutetun henkilöstön osuuden nostaminen

Tutkimustiedon pohjalta voidaan todeta, että varhaiskasvatuksen positiiviset seuraukset näkyvät vain silloin, kun varhaiskasvatus toteutuu laadukkaasti (Karila, Kosonen & Järvenkallas, 2017). Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen vaatii varhaiskasvatuksen henkilöstöltä riittävää osaamista, minkä vuoksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ammattirakenteeseen on tehty muutoksia ja korkeakoulutetun henkilöstön osuutta on nostettu (Karila, 2021a). Vuoden 2018 varhaiskasvatuslaki (504/2018) on eriyttänyt

varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen sosionomin nimikkeet ja kelpoisuudet toisistaan (Alila, 2021). Varhaiskasvatuslaki (504/2018) määrittää, että 1.1.2030 alkaen päiväkodin kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä työskentelevistä varhaiskasvattajista vähintään kahdella kolmasosalla tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuus, joista vähintään puolella tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus. Varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen sosionomin lisäksi kasvatusvastuullisena lapsiryhmässä voi työskennellä varhaiskasvatuksen lastenhoitaja.

Määrittämällä korkeakoulutettujen varhaiskasvattajien lukumäärää päiväkodeissa, varhaiskasvatuslaki takaa jokaiseen lapsiryhmään työskentelemään vähintään yhden varhaiskasvatuksen opettajankelpoisuuden omaavan henkilön. Muiden varhaiskasvattajien lukumäärää ei ole laissa määritelty. Varhaiskasvatuksessa on ollut jo pitkään haasteellinen tilanne pätevän varhaiskasvatushenkilöstön saatavuuden suhteen. Varhaiskasvatuslain edellyttämän henkilöstörakenteen muutokseen on aikaa hieman alle kahdeksan vuotta. Kuntaliiton selvityksen mukaan varhaiskasvatuksen opettajia ja varhaiskasvatuksen sosionomeja tarvitaan kahdeksan vuoden kuluttua 18 000 nykyistä enemmän (Lahtinen, 2022). Luku kuulostaa valtavan suurelta jo nyt työvoimapulasta kärsivällä alalla.

Varhaiskasvatusalan veto- ja pitovoimatekijät

Laadukkaan suomalaisen varhaiskasvatuksen jatkumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että saamme alalle myös tulevaisuudessa kouluttautumaan uusia, innokkaita ja motivoituneita työntekijöitä. Pätevän henkilöstön saaminen varhaiskasvatusalalle edellyttää alan vetovoimasta ja pitovoimasta huolehtimista (Karila, 2021b). Varhaiskasvatuslaki (504/2018) velvoittaa lähitulevaisuudessa jokaisessa päiväkodin lapsiryhmässä työskentelemään vähintään yhden varhaiskasvatuksen opettajan. Varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen tilanne näyttäytyy erityisenä huolenaiheena hakijamäärien olevan alemmalla tasolla kuin aikaisemmin (Heikkinen ym. 2020). Yhtenä varhaiskasvatusalan pitovoimatekijänä on tutkimuksissa noussut esiin myös eri tavoin koulutettujen ammattilaisten selkeät osaamisprofiilit (Karila, 2021b). Varhaiskasvatuksen sosionomien kohdalla uusi ammattinimike ja esimerkiksi osin puuttuvat tehtäväkuvaukset voivat osaltaan ainakin hetkellisesti olla heikentämässä veto- ja pitovoimaa.

Yhtenä tärkeänä varhaiskasvatusalan veto- ja pitovoimatekijänä on se, että alan tutkintokouluttajat rakentavat ja tarjoavat mielekkäitä koulutuspolkuja alaa opiskeleville. Alan työelämätoimijat puolestaan vastaavat sellaisen työympäristön rakentamisesta, joka sekä houkuttelee alalle hakeutumista että tukee alalla pysymistä. Tunnettuja keinoja ovat myös esimerkiksi palkkaus, mahdollisuus vaikuttaa omaan työhön, työolosuhteiden laatu sekä työuraansa aloittavien varhaiskasvattajien mentorointi. Merkityksellisiä ovat myös alan opiskelijoiden harjoittelukokemukset varhaiskasvatuksessa. (Karila, 2021b.)

Varhaiskasvatusalan korkeakouluttajien yhteistyön avaus

Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelmasta nousee esiin se, että varhaiskasvatusalan kouluttajien eli ammatillisen toisen asteen oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tulisi jatkossa tiivistää

yhteistyötään ja suunnata myös yhteiseen varhaiskasvatuksen koulutusten tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan (Chydenius ym. 2021). Joukko varhaiskasvatusalan korkeakoulutusta tarjoavia tahoja teki tänä keväänä avauksen yhteistyön tekemisessä. Valtakunnallisen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkoston toimijat kolmen ammattikorkeakoulun voimin sekä lisäksi neljä varhaiskasvatustieteen opetusta tarjoavaa yliopistoa järjestivät maaliskuussa 2022 webinaarin otsikolla Yhdessä kohti varhaiskasvatuksen valoisaa tulevaisuutta. Webinaarin keskeisinä teemoina oli muun muassa varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen sosionomin tiimityön merkityksen vahvistaminen sekä varhaiskasvatuksen korkeakoulutuksien yhteistyön syventäminen.

Olin Seinäjoen ammattikorkeakoulun edustajana mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa webinaaria. Yhteistyö oli antoisaa, innostavaa ja antoi uutta perspektiiviä asioihin. Webinaarin työryhmän sujuva yhteistyö sekä webinaarin osallistujilta saatu palaute rohkaisevat jatkamaan tätä hyvin alkanutta yhteistyötä myös jatkossa.

Mielekäs, vaativa ja luova työ varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämissuosituksista nousee esiin varhaiskasvatusalan myönteisen kuvan muodostumisen merkitys, jonka edistämiseksi varhaiskasvatuksen koulutusten ja sidosryhmien tulisi yhdessä tehdä työtä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021). Kehittämissuosituksissa varhaiskasvatustyötä kuvataan osuvasti mielekkääksi, vaativaksi ja luovaksi työksi. Tähän kuvaukseen voin myös itse hyvin samaistua työskenneltyäni aikaisemmin varhaiskasvatuksen opettajana sekä nyt aitiopaikalla ollen kouluttamassa varhaiskasvatuksen sosionomeja sekä vielä viimeisiä sosionomitaustaisia varhaiskasvatuksen opettajia alalle. Varhaiskasvatustyö on vastuullista, ihmisläheistä vuorovaikutustyötä, jossa saa käyttää luovuuttaan, ideoida ja kehittää. Parasta ovat jokapäiväiset kohtaamiset, keskustelut sekä yhdessä toimiminen lasten ja perheiden kanssa. Jokainen päivä on uusi ja erilainen. Oman työn sisältöön voi vaikuttaa itse panostamalla työhönsä ja innostumalla työstään.

Virpi Nikkola
kasvatustieteen maisteri, lehtori
SeAMK

Artikkelin kirjoittaja opettaa SeAMKissa pääasiassa varhaiskasvatusta ja ohjaa varhaiskasvatusaiheisia opinnäytetöitä.
Kirjoittaja on julkaissut @SeAMK Verkkolehdessä samasta teemasta myös toiseen artikkelin, joka on luettavissa tästä linkistä Varhaiskasvatuksen sosionomi osana varhaiskasvatuksen työtiimiä

Lähteet:

Alila, K. (2021). Varhaiskasvatuksen muuttuneet tehtävät ja muuttunut ohjaus Suomessa. Teoksessa: Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelma 2021–2030. Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:3, 34–43.

Chydenius, H., Rutanen, N., Helminen, J., Lipponen, L., Ahtikari, M. & Heikkilä, M. Varhaiskasvatuksen koulutusten tutkimus. Teoksessa: Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelma 2021–2030. Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:3, 60–69.

Heikkinen, H. L. T., Utriainen, J., Markkanen, I., Pennanen, M. Taajamo, M. & Tynjälä, P. (2020). Opettajankoulutuksen vetovoima: Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:26.

Lahtinen, J. (2022). Varhaiskasvatuksen työntekijöiden saatavuus huolettaa kunnissa. Kuntaliiton selvitys. https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2022/varhaiskasvatuksen-tyontekijoiden-saatavuus-huolettaa-kunnissa

Karila, K. (2021a). Johdanto. Teoksessa: Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelma 2021–2030. Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:3, 24–27.

Karila, K. (2021b). Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämissuositukset. Teoksessa: Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelma 2021–2030. Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:3, 161–168.

Karila, K., Kosonen, T. & Järvenkallas, S. (2017). Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nostamiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2021). Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämissuositukset. Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelma 2021-2030.

Ranta, S., Sajaniemi, N., Eskelinen, M. & Lämsä, T. (2021). Päivähoidosta varhaiskasvatukseen – Pedagogisen toiminnan edellytykset suomalaisessa päivähoidossa ja varhaiskasvatuksessa. Kasvatus & Aika 15 (2) 2021, 60–72.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus.

Vlasov, J., Salminen, J., Repo, L., Karila, K., Kinnunen, S., Mattila, V., Nukarinen, T., Parrila, S. & Sulonen, H. (2018). Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/app/uploads/2018/10/KARVI_vaka_laadun-arvioinnin-perusteet-ja-suositukset.pdf

Yliniemi, R. (2020). Varhaiskasvatuksen sosionomin osaaminen ja työ päiväkodissa. Teoksessa: S. Himanen & H. Kukkonen (toim.) Huikea mahdollisuus varhaiskasvatuksessa: Sosionomiksi oppimista ja opinnollistamista mentorin tuella. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu, 28–39.